

AZƏRBAYCANDA ARIÇILIĞIN PROBLEMLƏRİ VƏ HƏLLİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Şamil QULİYEV, Azərbaycan Ariçılar İttifaqının sədri

Azərbaycan arıçılığın inkişaf etdirilməsi baxımından əlverişli relyef və təbii iqlim şəraitinə, zənginliyi və böyük ehtiyatları ilə seçilən bal verən bitgi örtüyü florasına və qiymətli arı genofonduna malikdir.

Arıçılıq iqtisadi cəhətdən gəlirli, qida və müalicəvi əhəmiyyət baxımından xeyirli, ətraf mühitin ekoloji durumunun yaxşılaşdırılması istiqamətində ən faydalı və alternativsiz kənd təsərrüfatı sahəsidir.

Digər təsərrüfat sahələri ilə müqayisədə arı təsərrüfatının yaradılmasına lazım olan xərc az, qoyulan xərcin qaytarılma müddəti qısa, təsərrüfatların genişlənmə mümkünlüyü daha sürətli və əmək şəraiti isə insan sağlamlığı baxımından əlverişlidir.

Arıçılıq inkişaf etdirmək ətraf mühiti yaxşılaşdırmaq, eroziya prosesləri və səhrələşmə ilə uğurla mübarizə aparmaq baxımından da önəmlidir və arı tozlandırılması sayəsində bitgilərin məhsudarlığının əhəmiyyətli dərəcədə artımı, meyvə və toxumlarının keyfiyyətinin yüksəlməsi ilə bərabər, ətraf mühitin flora durumunun yaxşılaşmasına nail olunur.

Arıçılıq yeganə kənd təsərrüfatı sahəsidir ki, artırılmasında və genişləndirilməsində ətraf mühitə mənfi təsir gözlənilmir, normadan artıq yüklənmə baxımından isə heç bir məhdudiyyətə ehtiyac yoxdur və bu sahə nə qədər genişlənersə ətraf mühitin yaxşılaşması üçün daha xeyirli olur.

Enerji baxımından bal qida məhsulları arasında biricilərdəndir (3150 kol./kq) və onun insan orqanizmi tərəfindən mənimsənilmə dərəcəsi ən yüksəkdir (100%).

Digər arı məhsulları olan arı zəhəri, arı südü, mum, bərənum (propolis), güləm və çiçək tozuna da tələbat ildən-ilə artmaqdadır. Bal, çiçək tozu, güləm və arı südü xüsusən xəstələr, uşaqlar və qocalar üçün olduqca xeyirli və müalicəvi qida məhsullarıdır.

Arıçılığın ətraf mühiti yaxşılaşdırma və qiymətli qida məhsulu mənbəyi kimi geniş imkanları Dünya tərəfindən ciddi qəbul edilmiş və təsadüfi deyil ki, dünya arıçıları birliklərinin beynəlxalq federasiyası-“Apimondianın” arıçılığın inkişafını və tətbiqini nəzərdə tutan bir çox layihələri BMT-nin “Aclıqla mübarizə kompaniyası” proqramına daxil edilmişdir.

Son onilliklərdə Dünya arıçılığında müasir texnologiyaların tətbiqi ilə arıçılığın əsas istiqamətləri: arı ailələrinin sayının artırılması, arıçılıqda maddi texniki bazanın təkmilləşdirilməsi, damazlıq və ana arı yetişdiriciliyi işinin

təşkili, köçəri arıçılığın inkişafı, xəstəliklərlə mübarizə, arıçılıq məhsullarının istehsalı, tədarüku, emalı, qablaşdırılması, marketinqi və bitgilərin tozlandırılması üzrə ciddi uğurlar qazanılmış və nəticədə arıçılıq kənd təsərrüfatının gəlirli və daha perspektivli sahəsinə çevrilmişdir.

Mütərəqqi dünya arıçılığı ilə müqayisədə arıçılığımızın mövcud durumu müqayisə olunmaz dərəcədə aşağı səviyyədədir. Ona görə də hər il dəyəri milyonlarla manatla ölçülən və heç bir xərc çəkilmədən ölkəmizin zəngin florası tərəfindən yardılan min tonlarla nektar və çiçək tozu xalqımızın rifahı naminə istifadə edilmədən itirilir.

Ölkəmizdə arı ailələrinin sayı 140 min, orta illik məhsuldarlıq 10 kq və illik bal istehsalı təqribən 1400 tondur.

Hesablamalar isə göstərir ki, arıçılığımızın inkişaf səviyyəsi orta dünya arıçılığı səviyyəsinə çatdırılarsa, onda arı ailələrinin sayı 600 min, orta illik məhsuldarlıq 25 kq və illik bal istehsalı 15 min ton olar. Deməli arıçılığın aşağı inkişaf səviyyəsi ilə əlaqədar ölkəmiz təkcə bal istehsalı üzrə hər il 13,6 min ton qiymətli qida məhsulunu və ya pulla ifadədə təqribən 100 mln ABŞ dolları itirir.

Elmi əsaslarla sübut olunmuşdur ki, arıların bitgiləri tozlandırması ilə kənd təsərrüfatına verdiyi xeyir arıçılıqda bal istehsalından alınan gəlirdən 20-30 dəfə çoxdur. Bu fakta istinad etsək itgilerimizin fantastik dərəcədə böyük olması qənaətinə gəlmiş olarıq.

Yuxarıda qeyd olunan itgilerin aradan qaldırılması, arıçılıqda zəruri inkişafın təmin edilməsi, rəqabət qabiliyyətli və gəlirli sahəyə çevrilməsi üçün mövcud mütərəqqi arıçılıq təcrübələri və texnologiyalarının yubanmadan ölkəmizdə tətbiqinə böyük ehtiyac vardır.

Tam məsuliyyətimlə qeyd etməyi lazım bilərəm ki, Azərbaycan arıçılığının birinci dərəcəli problemi yerli arı genofondunun qorunması, damazlıq ana arı və F1 ana arı yetişdiriciliyinin müasir dövr tələblərinə uyğun qurulması işinin yubanmadan təşkilidir.

Ölkəmiz arıçılıq üzrə qiymətli yerli arı genofonduna malikdir. Arı genofondumuz Azərbaycanın təbii iqlim şəraitinə uyğunlaşaraq formalaşmış Bozdağ Qafqaz arı cinsinin Qabaqtəpə və Şahdağ arı populyasiyaları və Sarı Qafqaz arı cinsinin Azərbaycan və Talış arı populyasiyalarından ibarət olmaqla xalqımızın təbii milli sərvətidir.

Təssüf ki, arıçılığın plansız və nəzarətsiz inkişafı, arıçılıqda rayonlaşma prinsiplərinə əməl olunmaması arı cinslərinin kortəbii mələzləşməsinə, cins təmizliyinin itirilməsinə, məhsuldarlığın kəskin azalmasına, xəstəliklərin artımına və qiymətli arı genofondumuzun məhv olması təhlükəsi ilə üzləşməyə gətirib çıxarmışdır. Genofondun qorunması istiqamətində təxirəsalınmaz tədbirlərə ehtiyac vardır.

Ana arı yetişdiriciliyi müasir arıçılığın aparıcı istiqamətlərindən biridir. Arıçılıqda ana arı yetişdiriciliyi çox böyük önəm daşıyır və arıçılıq inkişaf etmiş ölkələrdə bu sahəyə ciddi diqqət yetirilməsi sayəsində zəngin təcrübə qazanılmış,

ən müasir texnologiyaların tətbiqinə nail olunmuş və gəlirlə işləyən ana arı yetişdirən təsərrüfatlar yaradılmışdır.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, arıçılıqda gənc, verimli və cins anaya olan tələbat tam ödənildiyi təqdirdə arıçılıq təsərrüfatlarının məhsuldarlığı təqribən 35-40% artır, yeni arı ailələrinin formalaşdırılması müddəti bir ay tezləşir, becərmə meyli əhəmiyyətli dərəcədə azalır, qışa və xəstəliklərə davamlılıq artır və xəstəliklərə qarşı mübarizə işi xeyli asanlaşır.

Azərbaycanda olan 140 minə qədər arı ailələrinin illik ana arı dəyişdirilməsi ehtiyacı təqribən 40 min ədəddir.

Praktikada ana arı yetişdiriciliyi ilə məşğul olan normal bir özəl arıçılıq təsərrüfatının illik məhsuldarlığının 6000 ədəd/il olduğunu nəzərə alsaq, onda ölkə arıçılığının illik ana arı tələbatının tam ödənilməsi üçün ən azı 8 ədəd belə özəl ana arı yetişdirən arıçılıq təsərrüfatının yaradılmasına ehtiyac olduğunu görürük.

Bu isə belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, Azərbaycanda ana arı yetişdiriciliyi üzrə arıçılıq təsərrüfatlarının yaradılmasına istər arıçılıqda məhsuldarlığın artırılması, istərsə də yerli arı genofondunun qorunması baxımından zərurət vardır və bu təsərrüfatların gələcəkdə rentabelli işləməsi real və perspektivlidir.

Son beş ildə Azərbaycanda bir neçə özəl təsərrüfatlarda ana arı yetişdiriciliyi işlərinə cəhd göstərilse də, damazlıq materialının olmaması, texniki çatışmamazlıq və izolə mayalandırma məntəqələrinin yaradılması çətinliyi üzündən müsbət nəticələr əldə olunmamışdır.

Yalnız bir təsərrüfatda- "Dağ arıçıları" İctimai Birliyi nəzdində Xızı rayonunda (izolə mayalandırma məntəqəsi Bəybəyim dağı ərazisində təşkil olunmuşdur) ana arı yetişdiriciliyi standartlarına uyğun Bozdağ Qafqaz arı cinsinin Qabaqtəpə və Şahdağ populyasiyaları üzrə ana arı yetişdiriciliyinə nail olunmuşdur ki, onun da illik məhsuldarlığı hələlik 800 ədəd/ildir və bu da ölkə üzrə ana arıya olan illik tələbatın yalnız 1,8 %-i deməkdir.

Hazırda Azərbaycanda ana yetişdiriciliyi üzrə lazım olan alət, ləvazimat və avadanlıq istehsalı olmadığından təsərrüfatda ana yetişdiriciliyi işləri daxili imkanlar hesabına və primitiv qaydada aparılır ki, bu da məhsuldarlığın aşağı və məhsulun maya dəyərinin yuxarı alınması ilə nəticələnir.

Təsərrüfatın genişləndirilməsi və rentabelli işləməsi üçün onun damazlıq işləri üzrə texniki təchizat və izolə mayalandırma məntəqəsinin təkmilləşdirilməsi sahələrində ciddi yardıma ehtiyacı vardır.

"Dağ arıçıları" İctimai Birliyi Xızı rayonu ərazisində yuxarıda qeyd olunan ana arı yetişdiriciliyi təsərrüfatının bazasını genişləndirməklə, illik məhsuldarlığı 6000 ədəd/il olan bir pilot ana arı yetişdiriciliyi təsərrüfatının layihəsini hazırlamış və onun həyata keçirilməsi ilə məşğuldur.

Layihənin həyata keçirilməsi ilə aşağıdakı istiqamətlərdə uğurlar qazanılacaqdır:

-Ölkədə yerli arı genofondunun əsaslı şəkildə qorunması işinin təməli qoyulacaq;

-Ölkədə damazlıq işi üçün Bozdağ Qafqaz arı cinsinin yerli populyasiyaları üzrə damazlıq materiala olan tələbat ödəniləcək;

-Yaradılacaq təsərrüfat ölkədə damazlıq və ana arı yetişdiriciliyi üzrə pilot təsərrüfat və praktik ana arı yetişdiriciliyi üzrə arıçı mütəxəssislərin hazırlıq mərkəzi funksiyasını yerinə yetirəcək;

-İlk dəfə standartlara cavab verən izolə ana arı mayalandırma məntəqəsi yaradılacaq və bu məntəqənin yaradılmasında qazanılmış təcrübə digər mayalandırma məntəqələrinin yaradılmasında istifadə olunacaq;

-Hər il ölkənin konkret bölgəsində 6000 ədəd arı ailələrinin ana arı dəyişdirilmə tələbatları ödənilməklə təsərrüfatlarda məhsuldarlıq 35-40% artacaq, cins təmizliyi təmin olunmuş yerli arı massivlərinin yaradılmasına başlanılacaq və bununla da Respublika arıçılığında rayonlaşma prinsiplərinin təmini üçün əlverişli şərait yaranacaq.

İctimai Birlik layihənin uğurla nəticələnməsinə yardımçı ola biləcək bütün arı və təbiətsevərləri, aidiyyətli nazirlikləri, qurumları və təşkilatları birgə fəaliyyətə və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa dəvət edir.

Son illərdə Respublikanın əksər coğrafi regionlarını əhatə edən 15 rayonunda arıçılıq üzrə GTZ, IFAD layihələri çərçivəsində və şəxsi arıxanalarda yerinə yetirilən çoxsaylı arıçılıq tədbirləri (bal istehsalı, arı paketlərinin hazırlanması, arıçılıq ləvazimatları ilə təminat, xəstəliklərlə mübarizə, arıçılıq təlimləri və s.) zamanı aparılmış müşahidə və tədqiqat nəticələri göstərir ki, müasir gərgin ekoloji durum, iqlim dəyişməlikləri, bazar iqtisadiyyatının və arıçılıq məhsulları üçün qəbul edilmiş beynəlxalq standartların sərt tələbləri şəraitində ölkəmizdə stabil, məhsuldar və gəlirli arı təsərrüfatlarının yaradılması mümkünlüyü mütərəqqi təcrübə və texnologiyalara söykənən, sənaye istehsalı və kompleks texniki təchizat xarakterli aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir:

-Bütün bölgələrdə arıxanaların 80-90%-də pətəklərin köhnə və qeyri standart olması müasir arı saxlama üsullarının tətbiqini mümkünsüz edir, arı xəstəlikləri üçün əlverişli şərait yaradır, məhsuldarlığın aşağı olmasını şərtləndirir və hal-hazırda dünya arıçılığında müvəffəqiyyətlə istifadə olunan müasir pətək tiplərinin (Langstrot və Dadan) tətbiqini ləngidir.

Qeyd olunan pətək tiplərinin istehsalı üzrə ixtisaslaşmış müəssisələr yaradılmalı, eyni standartla işləmək baxımından arıçılar arıxanalarında bir pətək tipindən istifadə etməli, əsasən də dünyada daha çox istifadə olunan və əhəmiyyətli üstünlükləri ilə seçilən Langstrot tipli pətəklərə üstünlük verməlidirlər.

Xaricdə polimer mənşəli materialdan hazırlanan yeni nəsli Langstrot tipli pətəklərin geniş tətbiqi ilə yüksək nəticələrin əldə olunmasını və pətək materialı üçün xammalın ölkəmizdəki bolluğunu nəzərə alaraq, bu pətəklərin Azərbaycanda kütləvi istehsalının təşkili olduqca vacibdir;

-Müasir alət, ləvazimat və avadanlıqlarla (arıçı papağı, körük, isgənə, ərsin, izolyatorlar, köçürmə toru, ayırıcı torlar, çiçək tozu tutan, bərəmə toplayan, ana qəfəsləri, ana kalpakları, bıçaq, çəngəl, şanyapışdıran verdənə, çərçivə lekəli, muməridən, balsüzən seperator, bal nəqli və durultma tutumları) tam təmin olunmaqla arıxanalarda iş şəraiti yaxşılaşmalı, əmək məhsuldarlığı yüksəlməli və keyfiyyətli məhsul istehsalına nail olunmalıdır;

-Arıxanaların böyüdülməsi və peşəkar arıçılığa keçid mütləq zərurətdir. Belə ki, müasir təcrübəyə görə bir arının qulluq edə biləcəyi arı ailələrinin optimal sayı Amerikada 1000-3000 ədəd, Avropada 250-500 ədəd arasında dəyişdiyi və peşəkar arıçılıq arıçılığın aparıcı qüvvəsi olduğu halda, ölkəmizdə mövcud arıxanaların orta gücü 15-20 ədəd, peşəkar arıçılıq isə yox dərəcəsindədir. Ölkəmizdə arıçılığın gəlirli təsərrüfat sahəsi olması üçün arıxanalarda arı ailələrinin minimum sayının həvəskarlar üçün 50-dən, peşəkarlar üçün isə 100-dən yuxarı olması zəruridir.

Hazırda ölkəmizdə arıxanaların genişləndirilməsi və yeni arı ailələrinin yaradılması əsasən təbii beçəvermədən istifadə yolu ilə həyata keçirilir. Bu üsulun isə arıxanaların cins təmizliyini aşağı salma, məhsuldarlığa mənfi təsir effektiv beçə meylliliyini artırma və yaradılmış ailələrin zəif və qısa tam hazırlana bilməməsi kimi qüsurları vardır. Alternativ üsul isə dünya təcrübəsində geniş yayılmış 4 və 6 çərçivəlik paketlərdir və bu üsulda paketlərin rayonlaşma prinsipinə əməl olunmaqla mayalanmış cins analarla təmin edilməsi vacib şərtidir. Paket üsulu ilə arı ailələrinin hazırlanmasında arı ailələrinin formalaşma vaxtı beçə üsuluna nisbətən bir ay irəli olur ki, bu da əlavə əmtəəlik bal məhsulu alınması və ailələrin qısa daha güclü hazırlanması baxımından çox önəmlidir;

-Arıçılığın inkişaf etmiş ölkələrdə istehsal olunan arıçılıq məhsullarının 70%-dən çoxu köçəri (səyyar) arıçılığın payına düşür. Bizdə isə arıxanaların kiçik olması, pətkəllərin köçürmə üçün yarasızlığı, texniki təchizatın zəifliyi ilə əlaqədar, arıçılarımız əsasən oturaq (stasionar) arıçılıqla məşğul olur, bununla da ildə yalnız bir dəfə əmtəəlik bal götürmək şansı qazanırlar (tədqiqatlar göstərir ki, istənilən ərazi arıçılıq mövsümü ərzində yalnız bir dəfə əmtəəlik bal vermə qabiliyyətinə malik olur) və əgər həmin ərazidə əsas nektar bolluğu dövrü hava şəraiti əlverişsiz keçərsə bu şans da itirilir.

Beləliklə əsasən oturaq arıçılıqla məşğul olan təsərrüfatların nəticələri fonunda belə bir təsəvvür yaranır ki, Azərbaycanda bal istehsalı üzrə stabil və yüksək məhsuldarlıqlı arıçılıqla məşğul olmaq mümkün deyildir.

Bu yanlışlığın aradan qaldırılması üçün ölkədə köçəri arıçılığının inkişafına xüsusi önəm verilməli, bu üsulun tətbiqi ilə arı ailələrinin yaz və payız mövsümlərində normal inkişafı təmin olunmalı və bal yığımı dövrü üçün arı ailələrində lazım olan miqdarda işçi arı kütləsi yaratmaq problemi həll edilməlidir.

Köçürmələrlə ərazinin yem etiyatlarından səmərəli istifadəyə nail olunur, il ərzində bir neçə dəfə əmtəəlik bal istehsalı mümkünlüyü təmin edilir, kimyəvi

zəhərlənmə təhlükələri azalır, ekoloji təmiz arıçılıq məhsullarının istehsalına nail olunur və ən başlıcası arıxanalar sağlamlaşır;

-Ölkədə arı xəstəlikləri ilə mübarizə aşağı səviyyədədir və istənilən regionda mövcud arıxanalarda arı xəstəliklərindən Varrotoz, Akarapitoz, Nozematoz, Viruslu iflic və Askosferroza yoluxma halları adi hala çevrilmişdir.

Arı xəstəliklərinin çox olmasının səbəbləri arı xəstəlikləri və onlarla mübarizə sahəsində mövcud təcrübələr barədə məlumatsızlıq, xəstəliklərə qarşı profilaktik tədbirlər və mübarizə işinin düzgün qurulmaması, keyfiyyətsiz dərman preparatlarının daxili bazara yol açması, arı ailələrinin istismar müddətini çoxdan başa vurmuş və xəstəlik yuvalarına çevrilmiş köhnə pətkəldə saxlanması, qışa zəif arı ailələri ilə gedilməsi, qışlama üçün yem ehtiyatının az və keyfiyyətsiz hazırlanması, yemləmənin vaxtında və düzgün yerinə yetirilməməsi, damazlıq işinin aparılmaması və kortəbii mələzləşmənin nəticəsi olan cırlaşma və qohumluq əlaqələri təsirləri sayəsində arı ailələrinin xəstəliklərə davamlılığının azalması və sairədir.

Müasir təcrübədə olduğu kimi bizdə də, arı xəstəlikləri ilə mübarizə işi planlı şəkildə, əhatəli və müntəzəm olaraq yerinə yetirilməli; arıçılıq məhsullarında qalıntı verməyən və orqanik mənşəli dərman preparatlarından istifadə edilməli və keklə (kandi) yemləmə üsuluna keçid təmin olunmalıdır;

-Dünya arıçılığı təcrübəsi göstərir ki, balla bərabər digər arıçılıq məhsullarının (arı paketləri, ana arı, çiçək tozu, bərəmun, arı südü, arı zəhəri və s.) istehsalından da yüksək gəlir alınması mümkündür və hətta bəzi hallarda digər arı məhsullarından alınan gəlir bal istehsalı üzrə alınan gəlirdən dəfələrlə çox ola bilər.

Bu təcrübənin ölkəmizdə tətbiqi ilə ana arı, arı paketləri, arı südü, çiçək tozu, arı zəhəri istehsalı üzrə ixtisaslaşmış arı təsərrüfatları yaratmaqla arıçılıq daha gəlirli sahəyə çevirmək mümkündür.

Arıçılarımızın digər arıçılıq məhsullarının istehsalında maraqlı olmaması bu məhsullara istehlak tələbatının aşağı olmasından qaynaqlanır və yaxın gələcəkdə qeyd olunan sahələr üzrə ölkə arıçılığı üçün əlverişli istehsal və istehlak mühitinin yaradılması mexanizmləri işlənməli, iri miqyaslı arıçılıq layihələri ilə arıçılıq təsərrüfatlarının fəaliyyətini stimullaşdıran tədbirlər həyata keçirilməlidir;

-Ölkəmizdə arıçılıq məhsullarının istehsalı, tədarükü, emalı, qablaşdırılması və marketinqi səviyyəsi də olduqca aşağıdır. Arıçıların istehsal etdiyi bal məhsulunun miqdarı ailənin bal istehlakı ehtiyacları həcmindən çox olanda arıçı artıq qalan bal məhsulunu satmaq üçün bazar iqtisadiyyatı tələblərinə uyğun qablaşdırma və marketinq işlərini həll etmək problemləri ilə qarşılaşır və təbii ki, daxili imkanlar hesabına problemin həlli cəhdi adətən uğursuzluqla nəticələnir və ya iqtisadi cəhətdən mümkün olmur.

Özünü doğrultmuş müasir dünya təcrübəsi isə fermerin istehsal etdiyi əmtəəlik bal və digər arıçılıq məhsullarını əvvəlcədən bağlanmış müqavilə şərtləri əsasında tədarükçü təşkilata satmasıdır. Belə olan halda fermer qablaşdırma və marketinq işinə sərf ediləcək vaxta və vəsait xərcinə qənaət edir,

qənaət hesabına daha miqyaslı məhsul istehsalı planlaşmasını qura bilir və maksimum məhsul istehsalı üçün maraqlı olur.

Arıçının istehsal etdiyi arıçılıq məhsullarının tədarükü, anbarlanması, qablaşdırılması və marketinqi işi isə mərkəzləşmiş qaydada, müasir texniki və texnoloji təchizəli arıçılıq komplekslərində, arıçı fermerlərin mənafeələrini qorumaqda maraqlı olan və sahə üzrə ixtisaslaşmış arıçı birlikləri və şirkətlər tərəfindən yerinə yetirilməlidir.

İlk olaraq ölkədə arıçılıq məhsullarını beynəlxalq standartlar səviyyəsində qablaşdırma bilən və illik istehsal məhsuldarlığı 500 t/il olan bal qablaşdırma təsisinin yaradılması arıçılığımızın inkişafına mühüm təkan verə bilər.

-Son onilliklərdə yaranmış problemlərin ən ciddişi insanların təsərrüfat fəaliyyətlərinin ekosistemə olan mənfi təsirlərinin miqyası və inkişaf dinamikaşdır.

Ölkədə heyvandarlığın sürətli inkişafı və otarma normalarına əməl olunmaması ilə əlaqədar mənfi təsirlərlə yüklənmələr nəticəsində, əhəmiyyətli dərəcədə münbit torpaq və bitgi örtüyü sahələrinin itirilməsi, yarganlaşma və səhralaşma proseslərinin sürətlənməsi, sel ocaqlarının sayının və ölçülərinin artımı ilə müşayət olunan eroziya proseslərinin vüsət almasına səbəb olmuşdur. Bu faktor nəinki kənd təsərrüfatının gələcəyini təhlükə altına almaq və hətta ümumən ölkəni belə global ekoloji fəlakətlərə çatdırmaq gücündədir.

Artıq ətraf mühit üçün mənfi təsir effektiv təsərrüfat fəaliyyətlərinin məhdudlaşdırılması, ləvğ olunması və onlara alternativ, ekoloji təhlükəsiz təsərrüfat sahəsi olan arıçılığa diqqətin artırılması vaxtı çatmışdır.